

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญของงานทุกชนิด ชีวิตก็เช่นเดียวกัน ดังคำขวัญวันเด็กแห่งชาติที่ว่า "เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า" "เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ" "เด็กไทยคือหัวใจของชาติ" ข้อความเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าเด็กคือทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ดังนั้นการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองนั้นย่อมขึ้นกับทรัพยากรมนุษย์ คือเด็กเป็นสำคัญ

นักจิตวิทยาพัฒนาการยอมรับว่า เด็กอายุ 0-6 ปี เป็นช่วงที่เกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิตมนุษย์ การเรียนรู้เหล่านั้นจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิตเด็กภายหลัง(ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521: 8)

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กเล็กจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง นิตยา ภัสสรศิริ และวราสี ทองสวัสดิ์ (2523:ก) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดของประเทศ เด็กเป็นสุดที่รักและความหวังสูงสุดของพ่อแม่ อนาคตของครอบครัวของชุมชน ของประเทศชาติ จึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็กที่จะเจริญเติบโตเป็นประชากรผู้รับภาระของประเทศในอนาคต เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูและปลูกฝังอย่างถูกต้อง ให้มีพื้นฐานทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์ และสังคม พร้อมกับสภาพสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้เป็นอย่างดี ทั้งจะมีความสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย

หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับ พ.ศ. 2522 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523: 22-27)

1. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดีเกี่ยวกับการกิน การออกกำลังกาย และการพักผ่อนอย่างถูกต้อง ตลอดจนระวังรักษาตัวให้รอดพ้นจากโรคภัย และอุบัติเหตุ
2. เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีงาม รู้จักควบคุมอารมณ์ของตน รู้จักและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
3. เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต มีไหวพริบ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถแสดงออก ชื่นชมต่อความไพเราะ และสิ่งสวยงามต่างๆ
4. เพื่อฝึกให้เด็กได้รู้จักใช้ประสาทสัมผัสได้อย่างเหมาะสม และเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างถูกต้อง

5. เพื่อให้เด็กรู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว จึงเป็นที่มาของหลักการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยเพื่อให้มีการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย ส่งเสริมความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย ปลูกฝังทางสุขภาพอนามัย ผักกาดจีนิสัย สุขนิสัย รู้จักรักษาความสะอาด เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ รู้จักการใช้ห้องน้ำ ห้องส้วมได้ถูกต้อง ฝึกให้เล่นและออกกำลังกายเพื่อบริหารกล้ามเนื้อ ประสาทสัมผัส และรู้จักพักผ่อนอย่างถูกวิธี

2. ด้านจิตใจและอารมณ์ ส่งเสริมด้านสุขภาพจิต เช่น ปลูกฝังให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีจิตใจร่าเริง แจ่มใส ชื่นชมต่อความไพเราะและสิ่งสวยงาม ฝึกให้มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูถูกต้อง เกียรติยศ เชื้อพียง ประหยัด ขยันหมั่นเพียร อดทน มีระเบียบวินัย และเชื่อถือในคำสั่งสอนของศาสนา

3. ด้านสังคม ส่งเสริมการพัฒนาลักษณะนิสัย เช่น ปลูกฝังให้เด็กรู้จักเคารพตนเอง กล้าพูด กล้าแสดงออกด้วยตนเองในทางที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบ ฝึกให้รู้จักการรับและการให้ พร้อมทั้งปรับตัวเข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อม

4. สติปัญญา ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เช่น ให้รู้จักเหตุผลจนเกิดความเข้าใจ และรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง สนใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกให้เป็นคนมองไว รักการเรียนรู้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีประสบการณ์เพื่อที่จะเรียนในระดับต่อไป

ในเรื่องของการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนั้น ได้มีผู้ให้ความสนใจกันมากเพราะในช่วงต้นของชีวิตนั้นเด็กจะเกิดการเรียนรู้สูงสุด จากการศึกษาของ เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) ผู้มีชื่อเสียงมากทางด้านจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษา ได้กล่าวว่า การศึกษาของเด็กในช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่เด็กมีการพัฒนาความสามารถที่จะเรียนรู่มากที่สุด ในช่วงนี้ถ้าบ้านและโรงเรียนมีสิ่งแวดล้อมที่สร้างเสริมการเรียนรู้ เด็กก็จะเกิดการเรียนรู้โดยทั่วไป และเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเฉพาะอย่างได้ดีที่สุดด้วย บลูมพบว่าสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่จะทำให้พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลชะงักหรือเพิ่มขึ้นได้ และสิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในระยะ 6 ปีแรกของชีวิต (ประดินันท์ อุปรมย์, 2524: 6)

พูนสุข บุณย์สวัสดิ์ (2525: 505) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาสติปัญญาของเด็กอนุบาลไว้ว่า สติปัญญาของเด็กในวัยนี้จะพัฒนาได้มากที่สุด ถ้าเด็กได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขาด้วยตัวของเขาเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ขาดตอน ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กมีโอกาสกระทำสิ่งต่าง ๆ

ด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ตรง การจัดการเรียนการสอนที่ทำให้เด็กรู้กระบวนการคิด ที่ไม่ใช่สอนเพียงเพื่อให้จดจำได้ และการสร้างบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ได้ แสวงหาความรู้และแสดงออกอย่างเต็มความสามารถ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสติปัญญาของเด็ก

ในการจัดการศึกษาแก่เด็กอนุบาลนี้ได้มีนักการศึกษาหลายท่านที่ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ โดยมุ่งให้เด็กมีประสบการณ์ตรง ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีความสุขและความกระตือรือร้นที่จะเรียน อาทิเช่น เปสตาลอซซี (Pestalozzi) มีความเห็นว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในความรู้สึก ความต้องการ และ อัตรการเรียนรู้ เปสตาลอซซีเป็นผู้คิดริเริ่มในเรื่องความพร้อมของเด็ก นั่นคือ เด็กจะต้องไม่ถูกบีบบังคับให้เรียน ท่องจำ แต่จะต้องให้เวลาและประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523: 103-104)

เฟรอเบล (Froebel) นักการศึกษาที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาล ได้จัดการศึกษาแก่เด็กในวัยอนุบาลโดยฝึกให้เด็กรู้จักการสังเกต และให้เด็กได้เคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา รวมทั้งได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (จักรสิน พิเศษสาทร, 2521: 9)

นักการศึกษาอีกผู้หนึ่งที่มีชื่อเสียงมาก คือ มาเรีย มอนเตสซอรี (Maria Montessori) ได้ให้ความเห็นว่า การให้เสรีภาพแก่เด็กเพื่อแสวงหาความรู้ โดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์ทางสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง และด้วยความสมัครใจ รวมทั้งคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) เป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมโดยมีครูเป็นผู้แนะให้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมเอกภาพของเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523: 100)

จะเห็นว่าการจัดการศึกษาหรือการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่นักเรียนอนุบาลมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ของเด็กนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากสภาพแวดล้อมโดยการกระทำ รับรู้และพบเห็น ในสถานการณ์ที่เป็นจริง จนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ตรงไว้อีก คือ เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) แห่งมหาวิทยาลัยโอไฮโอ ได้ศึกษาพบว่าประสบการณ์ของผู้เรียนที่เรียนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมจะมีประสบการณ์มากกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม และการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นดีที่สุดก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนเจตนารับ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521: 6)

นักการศึกษาได้พยายามหาวิธีการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และมีความสนุกสนานเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่เรียนรู้อย่างตั้งใจจริง ๆ จึงมีผู้เสนอหลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากความพยายามที่จะแก้ไขการเรียนแบบเฉื่อยชา และการเรียนที่ไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การจัดหลักสูตรนี้เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า คนจะเรียนในสิ่งที่เขาประสบเท่านั้น และการเรียนที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายแล้วกลายเป็นประสบการณ์นั้นจะช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมได้ กิจกรรมและประสบการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนโดยวิธีดังกล่าวนี้ผู้เรียน

จะได้รับทักษะและความรู้ตลอดจนเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของเขา ผู้เรียนจึงสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ธีรยุทธ์ เสนิงศ์ ณ อยุรยา, 2525: 226)

การศึกษานอกห้องเรียน (Outdoor Education) เป็นกระบวนการเรียนการสอนวิธีหนึ่งที่เด็กนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงและกระตุ้นความสนใจใคร่รู้ ซึ่งตรงกับวิธีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมโดยผ่านประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนเจตนารับอันจะทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุด ชาร์ป (Sharp, 1943 อ้างถึงใน Lewis, 1975: 1) ได้กล่าวว่า การศึกษานอกห้องเรียนเป็นการศึกษาจากภายนอกห้องเรียนทั้งหมดในทุกสาขาวิชาของแต่ละหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด เป็นประสบการณ์ที่อยู่รอบตัวที่เด็กกระหายจะได้เรียนรู้

การจัดการศึกษานอกห้องเรียนจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เพราะผู้เรียนจะได้เรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521: 2) เรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัส เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจและเจตนารับ ได้มีโอกาสทดลองและค้นพบด้วยตนเอง แต่การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนพบว่าไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับอนุบาล ประถม มัธยม หรืออุดมศึกษา มักจะพินิจพิเคราะห์ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนกันมาก ทั้ง ๆ ที่การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตจริง ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์นอกห้องเรียน โดยเฉพาะนักเรียนอนุบาลคุ้นเคยกับสภาพภายในอาคารมาตั้งแต่แรกเกิด มีประสบการณ์อยู่ในโลกภายนอก ภายในบ้านของตน อย่างมากก็ได้วิ่งเล่นในบริเวณบ้านก่อนหน้าที่จะมายังศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาล เมื่อได้มาอยู่ในที่ซึ่งมีเพื่อนรุ่นเดียวกันมากมายและทุกคนมีความสนใจใคร่รู้ มีความตื่นตาตื่นใจตามธรรมชาติของเด็กวัยนี้อยู่แล้ว เด็กย่อมมีความสนใจที่จะเล่น และประกอบกิจกรรมนอกห้องเรียนมากกว่าในห้องเรียน ดังนั้น การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน ซึ่งหมายถึงบริเวณศูนย์เด็กหรือบริเวณโรงเรียน รวมถึงสถานที่และธรรมชาติต่าง ๆ ในชุมชนที่จะเลือกให้เด็กได้มีประสบการณ์เป็นครั้งคราว ครูผู้จัดจะต้องพินิจพิเคราะห์ในการพิจารณาวางแผนอย่างดีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน และจะต้องมีลักษณะสอดคล้อง รวมทั้งเสริมประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในห้องด้วย (นิคม ทาแดง, 2524: 230)

กิจกรรมการศึกษานอกห้องเรียนสามารถจะจัดได้มากมายหลายประเภท นับตั้งแต่เด็กก้าวออกนอกห้องเรียนครูสามารถจัดกิจกรรมให้กับเด็กได้ กิจกรรมการศึกษานอกห้องเรียนสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

การศึกษาภายในสนามของโรงเรียน เช่น เล่นเครื่องเล่นสนาม เล่นกีฬา เกมต่าง ๆ ศึกษาต้นไม้ ใบหญ้า รอบ ๆ บริเวณโรงเรียน

การศึกษาในบริเวณโรงเรียนที่จัดไว้โดยเฉพาะ เช่น บริเวณที่เลี้ยงสัตว์ บริเวณแปลงผัก

การศึกษานอกสถานที่ เช่น การไปสวนสัตว์ สวนสาธารณะ

การจัดค่ายพักแรม เช่น ค่ายกลางวัน ค่ายพักแรมกลางคืน (Hug, 1965: 16-18)

การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) เป็นกิจกรรมหนึ่งของการศึกษานอกห้องเรียนที่น่าสนใจ เพราะจะกระตุ้นเด็กให้เกิดความสนใจอยากเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และเกิดการเรียนรู้ว่าการเรียน หรือการศึกษานั้นไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในห้องเรียนหรือภายในโรงเรียนเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวล้วนเป็นสิ่งที่น่าศึกษาทั้งสิ้น การที่ปลูกฝังให้เด็กชื่นชมต่อสิ่งสวยงามตามธรรมชาติ การรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ไม่อาจสร้างได้ภายในห้องเรียนสี่เหลี่ยม การให้เด็กจินตนาการจากสิ่งที่ไม่เคยพบหรือสัมผัสมาก่อน โดยการฟังจากครูพูด โดยการดูภาพ หรือสร้างสถานการณ์จำลองธรรมชาติรอบตัวเด็ก ซึ่งได้แก่ ความสะดวกสบายของอากาศ ความสะดวกสบายของดอกไม้ใบหญ้า เสียงน้ำไหล แมงมุมชักใย สายลมและแสงแดด ทุก ๆ อย่างล้วนเป็นสิ่งเร้าที่แปลกใหม่และน่าสนใจที่เด็ก ๆ กระจายจะได้เข้าไปสัมผัส เป็นเหมือนก้าวแรกของเด็กที่พัฒนาประสาทสัมผัสทุกส่วน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของคนที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ค่อย ๆ สะสมความเข้าใจในรูปแบบของชีวิต การเข้าใจธรรมชาติของพืช สัตว์ จะช่วยให้เด็กเข้าใจธรรมชาติของตนเองไปพร้อมกัน เป็นการเรียนรู้ที่ละเอียดละออลึกซึ้งที่เด็กสัมผัสได้แม้ไม่อาจอธิบายเป็นคำพูดแต่จะเกิดการเรียนรู้ในสมองของเด็ก ต่างจากการเรียนที่ได้รับการบอกเล่า เด็กก็สามารถบอกเล่าตามที่ครูสอนได้ แต่ขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง นอกจากนี้ธรรมชาติของเด็กมีความสนใจในต้นไม้ใบหญ้า และสัตว์ต่าง ๆ อยู่แล้ว ถ้าครูจัดประสบการณ์และส่งเสริมให้เด็กได้สังเกต สัมผัส เรียนรู้ด้วยวิธีการทดลอง จะทำให้เด็กเข้าใจธรรมชาติเห็นความสัมพันธ์ความกลมกลืนของชีวิตในธรรมชาติ ประสบการณ์จะเสริมสร้างให้เด็กเป็นผู้มีความสนใจอย่างกว้างขวางแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา สนใจสิ่งรอบตัวและปรับตัวได้ดี (นิคม ทาแดง, 2524: 230-256)

นอกจากพาเด็กนักเรียนให้ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติแล้ว การพาเด็กไปเพื่อหาประสบการณ์ทางสังคมนอกสถานที่ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเด็กจะได้เห็นบทบาทของบุคคลอาชีพต่าง ๆ ในสถานการณ์จริง นอกจากจะขยายขอบข่ายความสนใจของเด็กแล้ว ยังสามารถปลูกฝังทัศนคติต่อบุคคลหรืออาชีพต่าง ๆ ที่เด็กได้ศึกษาด้วย การพาเด็กไปศึกษานอกสถานที่เด็กจะได้พบกับสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของเด็ก ได้เห็นประโยชน์ และเกิดความผูกพันกับสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอันจะนำไปสู่การปลูกฝังการรักษาสาธารณสมบัติได้เป็นอย่างดี (Hammerman, 1973: 12)

จะเห็นว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับอนุบาลที่จะพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อีกทั้งจะช่วยเสริมแนวทางและแผนการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษานอกสถานที่ยังมีความจำเป็นต่อเด็ก เพราะจุดประสงค์ในการเรียนบางเรื่องไม่อาจตอบสนองได้ด้วยการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น จุดมุ่งหมายในการเรียนที่แท้จริงนั้นมุ่งที่จะให้เด็กนำความรู้ที่ได้มาไว้ในชีวิตจริงเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตซึ่งการศึกษานอกห้องเรียนจะตอบสนองโดยตรงต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้

เดคเกอร์และเดคเกอร์ (Decker and Decker, 1984: 31) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกสถานที่หากได้มีการวางแผนงาน และมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ดีแล้ว ย่อมจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดี และทำให้

การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังช่วยในการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่เกิดความคล่องตัว และลดปัญหาในการจัดการได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ แฮมเมอร์แมน (Hammerman, 1973: 94-95) ซึ่งกล่าวว่า ในการจัดให้นักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ควรจัดเตรียมล่วงหน้าอย่างมีระบบ โดยครอบคลุมเนื้อหาหลักสูตร การเลือกสถานที่ การพิจารณาสิ่งอำนวยความสะดวก บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณของการเดินทาง มาตรการด้านความปลอดภัยของเด็ก ทำให้ลดความกังวลของผู้ปกครองและครูได้เป็นอย่างมาก

เนื่องจากผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลโดยจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอนุบาล ปีละประมาณ 10 ครั้งขึ้นไป เป็นเวลา 10 ปีมาแล้ว ได้เห็นว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีทั้งคุณค่าและความจำเป็นต่อการศึกษานักเรียน อีกทั้งเป็นการเรียนที่เน้นประสบการณ์ตรงที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังกล่าวไว้แล้วข้างต้น แต่พบว่ามีโรงเรียนอีกหลายแห่งประสบปัญหาและยุ่งยากจนเป็นเหตุให้ไม่อยากพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ทำให้นักเรียนสูญเสียโอกาสและประสบการณ์ที่ควรจะได้รับไปอย่างน่าเสียดาย ผู้วิจัยเชื่อว่า หากได้มีการวางแผนจัดเตรียมการศึกษานอกสถานที่อย่างมีขั้นตอนแล้ว ย่อมทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดี ทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และลดปัญหาในการจัดการได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล ให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่โรงเรียนจะนำไปจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่เหมาะสมกับนักเรียนอนุบาล

สมมติฐานการวิจัย

คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังศึกษานอกสถานที่ สูงกว่าก่อนศึกษานอกสถานที่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย

1.1 ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

1.2 นักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย ชั้นปีที่อนุบาล 1, 2 และ 3

- 1.3 ครูและผู้บริหาร โรงเรียนอนุบาลหนูน้อยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกสถานที่
- 1.4 ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนอนุบาลหนูน้อยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกสถานที่

2. ระยะเวลาในการศึกษา ระหว่างภาคปลาย ปีการศึกษา 2532

3. การนำแนวปฏิบัติไปทดลองใช้ การทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่จะให้ประสบการณ์ด้านธรรมชาติศึกษาระดับชั้นละ 1 ครั้ง สังคมศึกษาระดับชั้นละ 1 ครั้ง แต่ละระดับชั้นจึงจัดรวมกัน 2 ครั้ง ดังนั้นการทดลองครั้งนี้จะจัดการศึกษานอกสถานที่ทั้งสิ้น 6 ครั้ง รวมเวลาทดลอง 8 สัปดาห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

ถ้าหลังจากได้นำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ไปทดลองใช้ แล้วพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการจัดการศึกษานอกสถานที่มีคะแนนสูงกว่าก่อนศึกษานอกสถานที่อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 รวมทั้งครู ผู้บริหารและผู้ปกครองเห็นด้วยอย่างมากที่จะนำไปใช้กับนักเรียนอนุบาล แสดงว่า รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่นี้ได้รับการพัฒนา และเหมาะสมดีแล้ว

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง การจัดองค์ประกอบสำคัญต่าง ๆ อย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานใดงานหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การศึกษานอกสถานที่ หมายถึง การจัดการศึกษา หรือการจัดประสบการณ์โดยพานักเรียนไปศึกษานอกโรงเรียน คำที่มีความหมายเดียวกัน ได้แก่ ทัศนศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน

แนวปฏิบัติ หมายถึง ขั้นตอนหรือกิจกรรมสำคัญที่ควรดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่ หมายถึง ขั้นตอนหรือกิจกรรมสำคัญในรูปแบบที่ควรปฏิบัติ เมื่อนำนักเรียนไปศึกษานอกโรงเรียน แนวปฏิบัติดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ คุรุอนุบาลและผู้บริหารที่มีชั้นอนุบาล

แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติ หมายถึง แบบสอบถามความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ทดสอบความรู้ของนักเรียนตามจุดประสงค์ในการไปศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้ง

นักเรียนอนุบาล หมายถึง นักเรียนที่เรียนในชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 ซึ่งมีอายุระหว่าง 3-6 ปี

ครู หมายถึง ผู้ที่สอนนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ เป็นครูของโรงเรียนเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 55 คน จาก 55 โรงเรียน และเป็นครูของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย จำนวน 13 คน

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการหรือครูใหญ่ ของโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ เป็นผู้บริหารของโรงเรียนเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร 55 คน จาก 55 โรงเรียน และเป็นผู้รับใบอนุญาตของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย 1 คน

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครองของนักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ เป็นผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 55 คน จาก 55 โรงเรียน และเป็นผู้ปกครองของนักเรียนอนุบาลหนูน้อยจำนวน 141 คน

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนนักเรียนที่อยู่ในวัยก่อนเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ซึ่งมีอายุระหว่าง 3-6 ปี โดยได้รับอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน และอยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล
2. สร้างเครื่องมือวิจัย ตามลำดับขั้น ดังนี้
 - 2.1 สร้างรูปแบบเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

(ฉบับร่าง)

2.2 สร้างแบบตรวจสอบแนวปฏิบัติ ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบที่จะใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล โดยผู้ทรงคุณวุฒิและครูอนุบาลกับผู้บริหารโรงเรียน

2.3 สร้างแบบประเมินผลการทดลองใช้แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล ซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอนุบาล แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียนขณะศึกษานอกสถานที่ และแบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองของนักเรียนอนุบาล

3. นำเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 คน ครูอนุบาล 55 คน และผู้บริหาร 55 คน จาก 55 โรงเรียน พิจารณาตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็น

4. นำผลการพิจารณาตรวจสอบและข้อคิดเห็นในข้อ 3 มาปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

5. ใช้แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม บันทึกพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาลที่เป็นตัวอย่างประชากรจำนวน 141 คน ขณะศึกษาในห้องเรียน

6. ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่เป็นตัวอย่างประชากรก่อนการทดลองไปศึกษานอกสถานที่ โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

7. ทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่ ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลที่ได้ปรับปรุงแล้วให้กับนักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรระดับชั้นละ 2 ครั้ง พร้อมทั้งใช้แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม บันทึกพฤติกรรมของนักเรียนขณะศึกษานอกสถานที่

8. ทดสอบนักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรหลังการศึกษานอกสถานที่ระดับชั้นละ 2 ครั้ง โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดียวกับข้อ 5

9. สอบถามความคิดเห็นของครู 13 คน ผู้บริหาร 1 คน และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย 141 คน ที่เป็นตัวอย่างประชากรโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น

10. นำผลการประเมินจากข้อ 5-9 มาพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลเป็นฉบับสมบูรณ์

11. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ ดังนี้

11.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่ละระดับชั้นก่อนและหลังการศึกษานอกสถานที่ทั้งสองครั้งและทดสอบความแตกต่างโดยหาค่า t (t-test)

11.2 วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยของนักเรียนอนุบาลแต่ละระดับชั้นเมื่อศึกษาในห้องเรียนศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

11.3 วิเคราะห์พฤติกรรมรายชื่อของนักเรียนอนุบาลแต่ละระดับชั้น เมื่อศึกษาในห้องเรียนศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

11.4 วิเคราะห์ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย ต่อการนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลไปทดลองใช้

12. นำผลการวิเคราะห์มาปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน และเสริมการเรียนในห้องเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
2. ทำให้ทราบถึงผลของการศึกษานอกสถานที่ที่มีต่อผลฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนอนุบาล
3. ทำให้ทราบความคิดเห็นของ ครู ผู้บริหารและผู้ปกครองของนักเรียน ที่มีต่อการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล
4. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย